

سرویتا و مروق و پیس بوون

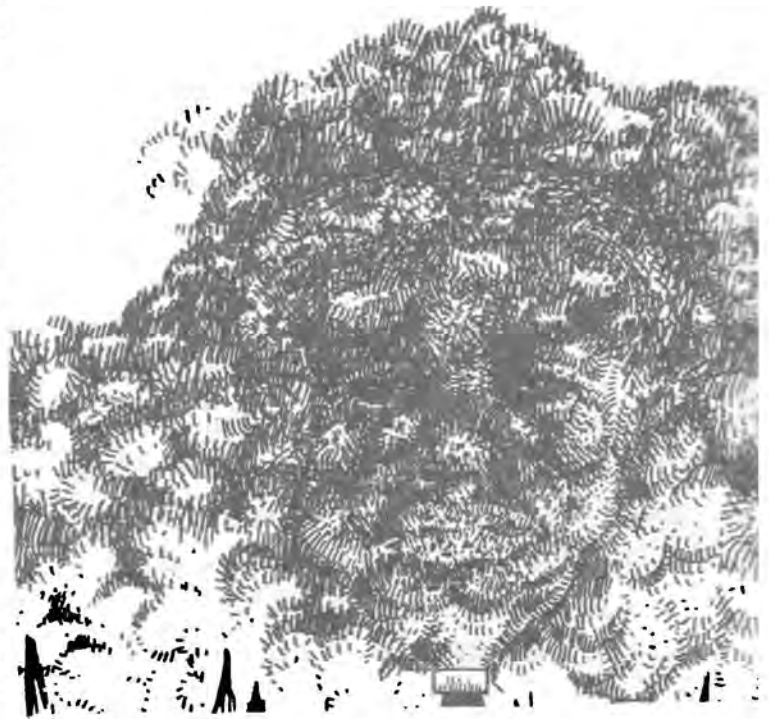
عمر علی درویش

سروشٹ وهك هونرمه ندى رۆمانى «ئوجين دېلاكراره» ده لیت (بینایهك نی به به لآم كه رهسته به كى خاوه بو بینا دروست كردن) نهمه جگه له وهى كه زاناكانى تر به شیوهى ههمه جور پیناسه یان بو سروشت داناره ، چونكه لهو رۆزهى سروشت ناشنايه تى له گه ل مروقدا په پيدا كردو په بوه ندى له گه ل شوینه واره كه ی دا پته وتر كرد زور گیروگرفت په پيدا بوو كه بوونه بهر به ستیك له رى خواست و ناره زووى مروقدا نه ویش به هوى مانه وهى پاشاوه و پاشه رۆى نه و شتانه ی كه به كار یان دینى كه نهمه ش ده بیته هوى پیس بوونى شوینه واره كه ی .

گونجانی مروقیش له گه ل سروشتدا له سه ر بنچینه ی به كه به كى ته وای شوینه واره چونكه زهوى توانای كشانى نی به - جگه له و زهوى به لیتاویانه ی كه له نه نجامى هه لگرتنى لیته ی روه باره كان دروست ده بن .

به لآم ژماره ی زینده وه ره كان رۆژ دواى رۆژ رووه و زیادى ده روا ت كه نهمه ش زور گیروگرفتى وهك ، نه خووشى نی تیشى ، بهر زبوونه وهى نرخی شتومك ، . . هتد . بلاوده كانه وه . چونكه وا چاوه پروان ده كرى له سالى ۲۰۰۰ دا ژماره ی دانپشتوانى گۆرى زهوى بگانه ۷ ملیار كه س كه نهم ژماره زوره ش پویستى به ناماده كردنى خوړاك ، ده زگا گشتى به كان ، خانوبه ره و مه لبه ندى ته ندروستى و قوتابجانه و زور شتى تر هه به ، دا بین كردنى نهم شتانه ش شتىكى ئاسان نی به هه ره له و ساله شدا «سالى ۲۰۰۰» ئاستى پیس بوونى جیهانى له شوینه و اردا ده بیته ۱۰ نه وه نده ی ئیستا .

هه ره بویه پاراستنى و چاك كردنى شوینه وار بوو به هوى پویستى به كى به رده وامى مروق تا بتوانى به شیوه به كى دروست سوود له شوینه واره كه ی وهر بگرى . پیس بوونى شوینه واریش وهك ديارده به كى ئاشكرا له سروشتدا كیشه به كى زور ئالوزو نهم و مزراوى له میشكى زور كه سدا به رپا كرد ، شوینه واریش به نده له سه ر ئاو ، هه وا ، گل - یان خاك - ، رووناكى نهم

توخانهش پيوستن بۇزبان به رېژەى چەسپاوى خۇيان ئەگەر ئەم رېژەى به زيادى كرد يان كەمى كرد له رېژەى سنوردارى تايەنى ئەو توخمە ئەوا ئەو كاتە دووچارى پيس بوون دەبين ئىستاش باسى ئەو توخانه دەكەين :

۱ - ھەوا :

برېتى به له بەرگىكى گازى جياواز كه دەورى گوى زەوى داوو توخمىكى سەرەكى به بۇزىندووون چونكه له كات ھەناسە وەرگرتندا برېكى باش له گازى ئوكسىجىن وەرەگرىن و ھەموو رۆژنىك سىيەكان نرىكەى ۱۵ كىلوگرام گاز وەرەگرىت و دەى داتەو . بەلام ھەندىك له بەكتريا دەتوانن بەنى ھەوا بژىن . ھەواش ئەگەر ماددەبەكى بىنگانە تىكەل به پىنكھاتووەكەى بوو وەكو پاشاھەى گازى كارگەكان ئەوا رېژەى ئەو توخانهى كه ھەوايان لى پىنكھاتووە دەگرېت ، ھەواش بەھوى ئەمانەوە پيس دەبىت :

۱ - تەقىنەوەى بوركان

۲ - بەرزبوونەوەى پلەى گەرمى

۳ - تەقاندەوەى چەكى ئەتومى و نيوترونى .

۴ - ھەلكردى رەشەبا .

۵ - پاشاھەى گازى كارگەكان .

۶ - ماددەى سووتاندن - وەك سووتاندنى دارو تەختە .

وہەبىت مروئىش تاكه رەگەزىك بىت ھەست به پيس بوونى ھەوا بكات بەلكوو زور چەشنى گيان لەبەر ھەست بەم پيس بوونەى ھەوا دەكات ، بەنمونه : سەگك لەكاتى پيس بوونى ھەوادا ھەست به تەنگەنەفەسى دەكات .
ئاو :

توخمىكى بنچىنەبى به بۇزبان ھەموو رۆژنىك لەشى ھەر بەكىك له تىمە ۲۵ كىلوگرام ئاو ھەلدەمژى ھەروەھا توخمىكى پيوستە بۇخانەى زىندوو و ھەموو رۆژنىك تاكه مروئى ۴۰ - ۵۰ لىتر ئاو كار دەكات به مەبەستى خواردنەوە و شتن ، له ھەندى شوئى ترىشدا پيوستى مروئىك دەگاتە ۱۰۰۰ لىتر ، ئاوىش كه ماددەبەكى بىنگانەى لەناودا بوو يان دۇخەكەى گورا چ به شىوہەكى راستەوخو يان ناراستەوخو ، پيس دەبىت . پيس بوونى ئاوىش له ئەنجامى :

۱ - پاشاھەى شلى كارگەكان كه تىكەل به ئاوى رووبارو سەرچاھەو كانباوہكان دەنى .

۲ - پيس بوون له سەرچاھەى كشت و كالى يەوہ ئەمىش بەھوى ئەو ماددانەى كه بەكاردىن بۇ لەناوبردىن مېروو

جروچانەوہرو پەين كردنى زەوى كه بەھوى ئاوى باراناوہوہ تىكەل به ئاوى خاوين دەنى و پيس دەكات .

۳ - ئاوەرۆى ژىزەوونى شارەكان .

۴ - فرى دانى لاكى گيانداران و پاشاھەى خوراك بۇ ناو

سەرچاھەى ئاوى پاك .

ئەم پيس بوونەش كار دەكاتە سەر ئاستى تەندروسنى ھاوولان و دەبىتە ھوى لەناوبردىن ژمارەبەكى زور له زىندەوہرە ئاوى بەكانى وەك ماسى و قرزال و زور زىندەوہرى تر .

۳ - رووناكى :

توخمىكى سەرەكى به بۇ زىندە چالاكى زىندووہكان و كردارى رۆشە پىنكھاتى رووہك زور جار له كاغەزى ناو دەرمان نووسراوہ - دەبىت ئەم دەرمانە له رووناكى دووربخرىتەوہ چونكه ئەم رووناكى به دەبىتە ھوى كارتى كردنى پىنكھاتووہكانى دەرمانەكە .

پيس بوونى خاك «گل» :

سەرچاھەى پيس بوونى گل زور شتە لەوانە فرى دانى پاشاھەى رەقى مالان «قوتوو ، شووشە ، ناپلون ئامبىرى پەككەوتەو زور شتى تر كه ئەم ماددانە كار دەكەنە سەر پىنكھاتووى گلەكەو دەبىتە ھوى زور بوونى ھەندى توخم و كەمى ھەندى توخمى تر ، ئەمانەش كار دەكەنە سەرگەشەى رووہك به نمونە كەمى توخمى فلور زيان به خىزانى سەو بەر دەگەبەبىت وە رى له كردارى دابەش بوون و تازە بوونەوہى لى و پوپى ئەو رووہكە دەگرىت ، ھەروەھا ماددەى دى . دى . تى . D.D.T كە بەكاربان ھىناوہ بۇ لەناوبردىن مېشووہلى مەلاربا بەلام لەم سالانەى دواى دا زانست سەلماندى كه ئەم ماددەبە ئەنجامىكى خرابى ھەبە ئەوىش پەيدا كردنى بەرگرى مېشووہ بوو دزى ئەم ماددەبە ، بىجگە لەوہى له كاتى پىزاندى ئەم ماددەبە بەزور ناوچەداو پاش پرواندى رووہك لەسەر خاكەكە ئەم ماددەبە دەچىتە ناو رووہكەكەوہ پاشان له رووہكەكەوہ دەگويزرىتەوہ بۇ ئەو ئازەلەى كه ئەو رووہكە دەخوات وە له ئازەلەكەشەوہ دەگويزرىتەوہ بۇ مروئى ئەوىش له كاتى خواردنى گوشتى ئەم ئازەلەنەوہ .

پيس بوونى خوراك :

ھەلگرتنى زور چەشنى خوراك بۇ ماوہى چەند رۆژنىك له پلەى گەرمى بەكى لەرادەبەدەر دەبىتە ھوى پيس بوونى ئەو خوراكە بەجۆرەھا بەكترياو گەراى زور مېرووى زيان بەخش ئەمە جگە لەوہى كه ھەلگرتنى زور خوراك و گەرم كردنەوہى بۇ

خواردن ده‌بیته هوی دروست‌بوونی مادده‌یه‌کی ژه‌راوی که پی‌ئی‌ده‌لین موتاجین Motagen ، وه له خواردنه‌وه‌شدا ده‌توانین شهره‌تی زور له میوه دروست‌بکه‌ین به‌هوی به‌کاره‌یتانی مادده‌ی کیمیاوی وه‌ک «ره‌نگه‌و بون» و زور مادده‌ی تر به‌ئی شه‌وی میوه‌که به‌شداری بکات له دروست‌کردنی شه‌ریه‌ته‌که‌دا وه له راستی‌دا هم شه‌ریه‌تانه بریتی‌یه له ره‌نگاو که نه‌مانه‌ش کاریکی خراپ ده‌که‌نه سهر نه‌ندامه‌کافی له‌ش و خسته‌وه‌ی زور نه‌خوشی وه‌کو نه‌خوشی‌یه‌کافی گه‌ده‌و شیریه‌نجه .

پیس‌بوون به‌هوی ده‌نگیکی زوره‌وه :

ده‌نگه‌ده‌نگ بریتی‌یه له‌و ده‌نگانه‌ی که‌ناو‌زینکی ناسازیانی هه‌یه که ده‌بیته هوی په‌ست‌بوونی مروّف و‌ناژهل . سه‌رچاوه‌ی هم پیس‌بوونه‌ش بریتی‌یه له قاقیزه‌ی مندال و بوله‌بول و ، زه‌نگه‌و ، شه‌مهنده‌فه‌رو ، فرۆکه‌و ئوتومویل و زور نامیری تر ، هم ده‌نگانه‌ش کارده‌که‌نه سهر کۆته‌ندامی بیستن و ، ده‌بیته هوی زور نه‌خوشی‌ی سایکۆلۆژی و فسیۆلۆژی ، گۆی‌گرانی و شله‌ژاندنی ده‌مار ، سه‌ریه‌شه . هه‌روه‌ها هم ده‌نگه ناسازه کارده‌کاته سهر لیدانی دل و ، ده‌نگه‌ده‌نگیش به‌که‌که‌ی بریتی‌یه له دیسبیل .

دیسانه‌وه ته‌قاندنه‌وه‌ی چه‌کی ته‌تومی و نیوترونی ده‌بیته هوی پیس‌بوونی شوینه‌وار هه‌روه‌ک چون له ۶ ی‌ئای ۱۹۴۵ له شاری هیرۆشماو له ۹ ی‌ئای ۱۹۴۵ دا له شاری نا‌کازاگی له‌لایه‌ن نه‌مه‌ریکاوه چه‌کی ته‌تومی یان ته‌قاندنه‌وه که کاریکی خرابی کرده سهر دانیشتون و بووه‌هۆلی بلا‌بوونه‌وه‌ی زور نه‌خوشی‌ی وه‌ک گپری ، نیفلیجی ، شه‌له‌ل ، شیریه‌نجه ، که‌ری و زور نه‌خوشی‌ی تر . وه‌نه‌بیت ته‌قاندنه‌وه‌ی هم چه‌کانه ته‌نه‌ا کاریکه‌ر بیت بو مروّف به‌لکو دیسان کاریکه‌ره بو‌ناژهل و رووه‌کو توخمه‌کافی سروشت ، چونکه له‌کاتی ته‌قاندنه‌وه‌دا تیشکیکی زور بلا‌و ده‌بیته‌وه به‌ناو هه‌وادا هم‌ه‌ش له‌گه‌ل هه‌لمی ئاوی رووباره‌کان تیکه‌ل ده‌بیت و له‌کاتی باران بارین دا دینه‌خواره‌وه‌و کارده‌کاته سهر گل و رووه‌کو‌ناژهل و مروّف به‌برده‌وامی ههر نه‌به‌ر هم هویه‌ش بوو له کۆنگره‌ی بال‌ای جیهانی دا ته‌قاندنه‌وه‌ی هم چه‌کانه قه‌ده‌غه‌کرا چونکه کاریکی دژ مروّفایه‌تی‌بو شوینه‌وار ده‌رووخینی و نه‌نجامی نه‌مانه‌ش وای کرد که ده‌وله‌ته‌کان سیاسه‌تیکی نه‌خشه بو‌کیشراو دا‌مه‌رزین تا مروّف و رووه‌کو زینده‌وه‌ره‌کافی تر تووشی زیان نه‌بن و نامانجی هم سیاسه‌ته‌ش له خزمه‌تی به‌روه‌ه‌ندی مروّف‌دایه که ده‌بیته هوی

به‌رزکردنه‌وه‌ی ئاستی کۆمه‌لایه‌تی و ئابووری و روّشنیری هم‌ه‌ش له‌و لایه‌نانه‌ی که ده‌به‌ه هوی چاک‌کردنی هویه‌کافی به‌ره‌هم‌ه‌یتان و دابه‌ش‌کردن و چاک‌کردنی زه‌وی بو کشتوکال و دروست‌کردنی خانوو رینگا ، کاره‌با ، ئاوه‌رو ، قوتابخانه و زور شتی تر .

یه‌که‌م هه‌نگاوی مروّفیش بو هم نه‌خشه‌کیشانه شوّرشی پیشه‌سازی بوو همیش به‌نیازی ناماده‌کردنی خانوو‌به‌ره‌و بایه‌خ‌دان به سروشت و ناماده‌کردنی ده‌زگا کۆمه‌لایه‌تی‌یه‌کافی وه‌ک نه‌خوشخانه و هویه‌کافی گواسته‌وه‌و ناردن و هیتانی که‌ل‌وپه‌له‌وه بوو . ههر هم شوّرشی پیشه‌سازی‌یه‌ش بوو بوو به هوی شله‌ژاندنی دابه‌ش‌بوونی دانیشتون له شاردا چونکه زور به‌ی پیشه‌سازی‌یه‌کان له شاردا هه‌ن که هم‌ه‌ش ده‌بیته هوی زیاد‌بوونی چالاکی‌ی ئابووری شارو زیاد‌بوونی هه‌لی نیش بو هاوولاتیان له‌به‌ر هم هویه‌کۆچ‌کردن له‌لادی و بوو به شتیکی باو له جیهاندا که بوو به باریکی قورس به‌سه‌ر ده‌وله‌ته‌کانه‌وه چونکه هم کۆچ‌کردنه له سنووری دیاری‌کراوی شاردا ده‌چینه‌ده‌رو زور گیروگرت دروست ده‌کات له‌به‌ره‌ته‌وه هم ده‌وله‌تانه سنووریان بو کۆچ‌کردن داناو له‌گه‌ل بایه‌خ‌دان به زور شتی تر وه‌ک .

۱ - دروست‌کردنی شوین یان شاری پیشه‌سازی به‌پی‌ئی رزمینیکی نه‌خشه بو‌کیشراوه‌وه ده‌بیت هم ناوچه‌یه ۱۰ - ۱۵ کم دوورینی له شار .

۲ - دانانی سنووریک بو کۆچ‌کردن و قه‌ده‌غه‌کردنی کۆچ‌کردن به‌تایه‌تی بو جووتیاره‌کان .

۳ - رووبه‌ری خانوو‌ه‌کان گونجاو بیت له‌گه‌ل قه‌باره‌ی هه‌موو نه‌ندامه‌کافی خیزاندا .

۴ - دابه‌ش‌بوونی بازار به‌پی‌ئی ریزه‌ی دانیشتوانی گه‌ره‌که‌کان له‌گه‌ل دوورکه‌وته‌وه له چرپی بازار .

۵ - ته‌رخان‌کردنی زه‌وی‌یه‌کی باش بو باخچه‌ی گشتی و شوینی حه‌وانه‌وه له ههر گه‌ره‌کی‌کدا .

۶ - دابه‌ش‌کردنی هیلێ گه‌باندن - خطوط المواصلات - تا بتوانی خزمه‌ت‌گوزاری به شیوه‌یه‌کی ئاسان پیش‌که‌ش هاوولاتیان بکری .

۷ - چاره‌سه‌رکردنی پاشاوه‌و زبل به شیوه‌یه‌کی ته‌ندروستیانه .

۸ - روواندن و پاراستنی رووه‌ک .

۹ - دانانی پالیۆه‌ریک «فلته‌ر» بو‌ته‌و دووکه‌له‌ی که له کارگه‌کانه‌وه به‌رزده‌بیته‌وه تا له زیانی پیس‌بوونی هه‌وا دووربکه‌وینه‌وه‌و که‌می بکه‌ینه‌وه .